

УДК 378.14

DOI: 10.31652/2412-1142-2023-67-112-120

Давидюк Марина Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0002-2055-601X

marina_davydyuk@ukr.net

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ

Анотація. У статті проаналізовано проблему практичної підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Акцентовано недостатність сучасного методичного забезпечення для закладів вищої педагогічної освіти щодо формування готовності майбутніх освітян реалізовувати завдання інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Визначено поняття «інклюзивна компетентність» і «готовність до роботи в інклюзивному освітньому середовищі». Вказано, що діяльність педагога в умовах освітньої інклюзії передбачає виконання додаткових професійних функцій: діагностичної, корекційної, рефлексивної, що потребує як теоретичного осмислення змісту практичної підготовки майбутнього вчителя, так і вибору ефективних форм і методів професійної освіти. Процес професійної підготовки майбутнього вчителя до реалізації освітнього процесу в умовах інклюзії має містити такі компоненти: психологічний, методологічний, когнітивний, поведінковий, практично-реабілітаційний, методичний. Виокремлено такі методичні шляхи роботи з майбутніми вчителями: співпраця з інклюзивним закладами освіти, моделювання ситуацій квазіпрофесійної діяльності під час практичних та лабораторних занять у закладі освіти, виконання індивідуальних та групових творчих проєктів, залучення до участі в соціальному проєктуванні на рівні територіальних громад і освітніх інституцій.

До ефективних методів і прийомів формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів і готовності до роботи в інклюзивному освітньому середовищі віднесено: метод занурення в професійне середовище, прийом практичної проблематизації теоретичного матеріалу, метод діагностичного спостереження, використання прийомів сторітеллінгу, проєкту діяльності. Ознайомлення з інклюзивними освітніми практиками безпосередньо в закладах освіти допомагає майбутнім педагогам не просто зануритися в зміст інклюзивної діяльності, що включає корекційний та реабілітаційний аспекти, але й обмінятися важливою інформацією, практичним досвідом з однокурсниками і фахівцями, осмислити досвід взаємодії з дітьми, які мають особливі потреби. Ефективним у професійній підготовці майбутніх педагогів до реалізації інклюзивних освітніх практик є навчання алгоритмам спостереження за ігровою, навчальною, творчою діяльністю особливої дитини.

Підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища передбачає використання інтерактивних практико-орієнтованих форм навчання, моделювання різного роду педагогічних ситуацій (через ділові та рольові ігри, тренінги), спостереження за освітнім процесом в інклюзивному закладі освіти, активне включення в цей процес на етапі виробничих практик.

Ключові слова: інклюзивне освітнє середовище; методичне забезпечення; професійна підготовка педагога; педагогічна ситуація; сторітеллінг; метод занурення; діагностичне спостереження; взаємодія.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Реформи освітніх систем, що відбуваються нині в усьому світі, спонукають освітянські спільноти до розробки й упровадження нових практик роботи з усіма категоріями дітей, юнацтва та молоді. Однією з новацій останніх десятиліть стала практика інклюзивного навчання, що виросла з ідеї рівного доступу до освітніх послуг для всіх громадян.

Саламанська декларація 1994 року закликала уряди всіх країн затвердити на законодавчому рівні принцип інклюзивної освіти та приймати до загальноосвітніх шкіл усіх дітей, якщо не має виняткових випадків, які унеможливають це [11]. Цей заклик призвів до появи моделі «школи для всіх» в якості пріоритетного завдання: створення освітньої системи, яка адаптується до потреб дитини з особливостями психофізичного розвитку. В усіх цивілізованих країнах світу з 1970-х років здійснюється розробка й впровадження пакетів нормативних актів, які сприяють розширенню освітніх можливостей дітей з особливими потребами. У зв'язку з цим актуалізується проблема підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання. Як показують результати опитувань, проведених останніми роками серед вчителів закладів загальної середньої освіти, «...не всі педагоги мають розуміння цілей і завдань освітньої інклюзії, не знають особливостей психофізіологічного розвитку дітей з різними нозологіями, не володіють методиками роботи з особливими учнями» [16, с. 442].

Тому проблема підготовки майбутнього вчителя до роботи в умовах інклюзивної освіти сьогодні виявляється виразною на часі.

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні у системі професійної підготовки майбутнього вчителя потрібно створити умови не лише для того, щоб здобувачі вищої педагогічної освіти оволоділи педагогічними знаннями, але й сприяти розвитку творчої активності особистості, спроможної генерувати нові ідеї, розвивати гуманістичні цінності, в основі яких потреба діалогу з дитиною, розуміння її інтересів і прагнень.

Робота в умовах інклюзивної освіти значно розширює спектр функцій учителя. Тобто, крім основних (дидактичної, виховної й розвивальної), додаються діагностична (діагностика можливостей та потреб дитини), корекційна (добір і проведення психолого-педагогічних заходів щодо виправлення або послаблення недоліків психофізичного розвитку дітей, їхньої адаптації та соціалізації), інклюзивна (здійснення адаптації і модифікації навчальної програми відповідно до потенційних можливостей дитини з психофізичним порушенням; здатність до навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти; вміння викладати предмети дітям з особливими освітніми потребами за різними нозологіями) та рефлексивна (розроблення критеріїв і показників для оцінювання освітніх досягнень учнів, аналізу ефективності освітнього процесу й пошуку способів його коригування). Для виконання цих функцій учитель має володіти глибокими знаннями з фахових дисциплін, методики викладання, високим рівнем майстерності в галузі навчально-виховної та розвивальної роботи як зі здоровими учнями, так і з учнями, які мають особливості розвитку. Тобто педагоги повинні отримати «...не лише загальну професійну, але й специфічну підготовку з інклюзивної та корекційної педагогіки та психології» [6].

Вітчизняні дослідники Н. Ашиток [2], А. Колупаєва [7], З. Удич [13] та ін. розробляють проблему системної підготовки фахівців освітянської галузі до роботи з дітьми, які мають особливі потреби; С. Чупахіна [15] та З. Ленів [9] акцентують потребу формування відповідних компетенцій педагога для роботи в умовах інклюзії та наявність спеціального, методично обґрунтованого програмного забезпечення, яке б сприяло підтримці учнів з особливими потребами у загальноосвітньому просторі; С. Альохіна [1], І. Демченко [5] та ін. вказують на необхідність формування готовності вчителя до роботи в інклюзивному середовищі з використанням широкого спектру освітніх технологій – інтерактивних, цифрових, проектних.

Сучасний стан діяльності закладів загальної середньої освіти передбачає зміну традиційних ролей педагога з транслятора знань і вихователя на коуча, наставника, тьютора, фасилітатора, – і це потребує як теоретичного осмислення змісту практичної підготовки майбутнього вчителя, так і вибору ефективних форм і методів професійної освіти [17].

В аспекті впровадження інклюзивного навчання нові ролі вчителя розширюють спектр його професійних компетентностей, що можуть бути сформовані на етапі підготовки в ЗВО за умов реального практичного ознайомлення студентів із проблемами освітньої інклюзії. Таким чином у системі підготовки педагогічних кадрів має з'явитися спеціальна складова,

що передбачає трансформацію змісту навчальних планів і програм психолого-педагогічних дисциплін, зміни в меті й завданнях професійної діяльності шкільного вчителя, який може одночасно працювати з різними категоріями школярів, враховуючи особливості їхнього розвитку, соціалізації та багатогранність їхніх індивідуальних можливостей, потреб, інтересів.

Мета статті – визначити і описати шляхи, форми і методи практичної підготовки майбутнього вчителя до роботи в інклюзивних класах.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Провідним завданням створення системи підготовки майбутнього вчителя до роботи в інклюзивних класах стає формування інклюзивної компетентності педагога та його готовності до інклюзивної діяльності.

Інклюзивна компетентність у більшості вітчизняних досліджень трактується як належний рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання; як необхідний обсяг знань та вмінь, утілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби молоді, яка має вади здоров'я, та інтегрувати їх у середовище загальноосвітнього закладу, створюючи умови для розвитку й саморозвитку; як інтегральна характеристика педагога (учителя, асистента), що впливає на здатність розв'язувати професійні завдання в умовах інклюзивного підходу до освітньої діяльності [14, с.200-201].

Водночас у якості критеріїв готовності до інклюзивної діяльності науковці виокремлюють: «усвідомлення необхідності виконувати соціально-педагогічну діяльність; готовність до подолання невдач; упевненість у тому, що виконувана діяльність принесе позитивні результати; знання фахових і методичних матеріалів; здатність до професійної рефлексії; наявність реактивного мислення для розв'язання нестандартних ситуацій: схильність до творчості; наявність особистісно значущих якостей, необхідних для виконання соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти; бажання допомогти розкрити потенціал учнів» [14, с.201].

З огляду на сказане процес професійної підготовки майбутнього вчителя до реалізації освітнього процесу в умовах інклюзії має містити такі компоненти: психологічний (розвиток емпатії, формування комплексу психологічних якостей – толерантності, гуманності, милосердя, емоційно-вольової саморегуляції – які допомагають відчувати емоційні стани і потреби особливої дитини); методологічний (формування у студентів умінь і навиків проведення навчальних і виховних занять в інклюзивному класі, навиків різномірного оцінювання навчальних досягнень різних категорій учнів та індивідуального прогресу кожної дитини); когнітивний (здобуття і розвиток теоретичних фахових знань щодо психології та поведінки дітей з різними типами порушень розвитку); практично-реабілітаційний (набуття вмінь доцільно та ефективно використовувати корекційно-педагогічні методи та прийоми); поведінковий (формування соціальної установки на підтримку і розвиток особливої дитини, вироблення алгоритмів вибору стратегії поведінки в інклюзивному освітньому середовищі залежно від ситуації, розвиток комунікативних здібностей, розвиток мотивації до роботи в умовах освітньої інклюзії); методичний (формування і поглиблення знань щодо сучасних та ефективних методик і технологій інклюзивного навчання дітей з різними нозологіями) [7; 9].

У системі професійної підготовки майбутнього вчителя варто створювати умови не лише для опанування спеціальних психолого-педагогічних знань, а й сприяти розвитку творчої активності студентів, здатності генерувати нові ідеї, реалізовувати гуманістичний підхід до навчання, в основі якого – ідеї педагогіки партнерства, діалогу, розуміння внутрішнього світу особливої дитини.

В умовах реалізації дистанційного навчання і обмеженнях воєнного стану постає проблема пошуку ефективних шляхів реалізації практико-орієнтованих методів підготовки вчителів.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На основі аналізу науково-методичних джерел, власного досвіду викладання дисциплін «Інклюзивна освіта» та «Корекційна педагогіка», кращих практик професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах освітньої інклюзії, представлених на сайтах українських педагогічних ЗВО, нами було виокремлено такі методичні шляхи роботи з майбутніми вчителями:

Співпраця з інклюзивними закладами освіти, моделювання ситуацій квазіпрофесійної діяльності під час практичних та лабораторних знань у закладі освіти, виконання індивідуальних та групових творчих проєктів, залучення до участі в соціальному проєктуванні на рівні територіальних громад і освітніх інституцій.

До ефективних методів і прийомів формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів і готовності до роботи в інклюзивному освітньому середовищі можемо віднести: метод кейс-стаді, метод занурення в професійне середовище, прийом практичної проблематизації теоретичного матеріалу, використання сторітеллінгу, проєкту діяльність.

Форми співпраці з інклюзивними закладами освіти, а також із установами, що працюють із дітьми, які мають особливі освітні потреби, можуть бути різними – це і екскурсії, і залучення до лабораторних спостережень за дітьми, які мають особливі потреби, і майстер-класи фахівців (логопедів, дефектологів, реабілітологів, ерготерапевтів), що можуть проводитися як в умовах безпосередньої живої взаємодії, так і в онлайн-форматах відеоконференцій. В умовах цих установ реалізується метод занурення в професійне середовище, що включає такі етапи: спочатку відбувається проблематизація певного аспекту освітньої інклюзивної діяльності педагога, потім – попередня теоретична й практична підготовка, потому – реалізація, завершає цей процес етап рефлексії нового досвіду. «На етапі проблематизації студенти отримують практичне завдання у форматі мініпроєкту (наприклад, розробити сценарій батьківських зборів з проблеми інклюзивного навчання, провести фрагмент цих зборів у групі/ або розробити сценарій святкового заходу (колективної творчої справи) для молодших школярів з типовим і нетиповим розвитком). Проєкти готуються в парах або мікрогрупах – 3-4 студенти. З метою аналізу тих утруднень, які виникають під час підготовки проєкту, на практичних заняттях проводяться колективні обговорення» [4, с. 50].

Ознайомлення з інклюзивними освітніми практиками безпосередньо в закладах освіти допомагає майбутнім педагогам не просто зануритися в зміст інклюзивної діяльності, що включає корекційний та реабілітаційний аспекти, але й обмінятися важливою інформацією, практичним досвідом з однокурсниками і фахівцями, осмислити досвід взаємодії з дітьми, які мають особливі потреби.

Під час вивчення дисципліни «Інклюзивна освіта» ефективними виявляються і прийоми сторітеллінгу – складання і переповідання історій з повчальним (виховним, мотиваційним) змістом. «В основу сторітеллінгу (буквально перекладається як «розказування історій») покладено загальновідомий психологічний фактор: історії порівняно з якоюсь іншою формою передачі інформації більш виразні, захопливі й цікаві, вільно асоціюються з особистісним досвідом, легше запам'ятовуються» [4, с.52]. Історії про особливих дітей і їхнє навчання справляють потужний вплив на формування переконань і поведінки майбутнього педагога: емоційний, виховний, мотиваційний. Під час обговорення проблем освітньої інклюзії «...студенти знайомляться з художніми історіями про нетипових дітей (перегляд фрагментів фільмів, наприклад, «Темрява», «Велетень», «Слово на букву А» та ін., мультфільмів про особливих дітей «Мій братик із Місяця», «Про Діму» та ін.), що дозволяє їм зрозуміти специфіку світовідчуття особливої дитини, перейнятися тими проблемами, які турбують батьків і вчителів, котрі працюють з цією дитиною, побачити алгоритми роботи й способи ефективної комунікації з різними категоріями дітей. Метафоричність подання інформації в цих візуалізованих художніх історіях, заснованих на реальних подіях, справляє потужний виховний вплив на студентів, мотивує до самовідданої роботи з дітьми» [4, с. 51-52].

Ще один варіант застосування сторітеллінгу – навчити майбутніх педагогів самим конструювати повчальні історії для колективу дітей інклюзивного класу (групи), і це може бути як колективне складання історії, так і індивідуальне. «Обов'язкові умови, сюжетні закономірності, які надають історії повчальних і мотиваційних сенсів, такі: головний герой історії має йти через складні випробування до перемоги, шукати в собі внутрішні резерви для прориву, не будучи водночас ідеальним, – адже по ходу розгортання сюжету він має змінитися, внутрішньо вирости» [4, с. 51]. Загалом застосування сторітеллінгу виявляється ефективним у професійній підготовці майбутнього педагога до роботи в інклюзивному середовищі закладу освіти за умов: 1) попереднього планування роботи й відповідної підготовки студентів (опрацювання науково-методичних джерел, рекомендованих викладачем); 2) активного залучення в діяльність усіх без винятку студентів академічної групи на занятті; 3) підсумкової рефлексії нового практичного досвіду по завершенню заняття (практики в інклюзивному закладі освіти) [4].

Підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища передбачає використання інтерактивних практико-орієнтованих форм навчання, моделювання різного роду педагогічних ситуацій (через ділові та рольові ігри, тренінги), спостереження за освітнім процесом в інклюзивному закладі освіти, активне включення в цей процес (виробнича практика).

Доцільним у професійній підготовці майбутніх педагогів до реалізації інклюзивних освітніх практик є навчання алгоритмам спостереження за ігровою, навчальною, творчою діяльністю особливої дитини.

Ці алгоритми передбачають конструювання плану дій педагога на різних етапах спостереження. Етап зовнішнього спостереження – спостереження за практичною діяльністю педагогів інклюзивних закладів освіти (в умовах дистанційного навчання можна використовувати відеозаписи роботи фахівців з особливою дитиною).

Етап включеного спостереження – набуття досвіду взаємодії з особливою дитиною (відвідування інклюзивних закладів освіти, корекційно-реабілітаційних установ, інклюзивно-ресурсних центрів).

Етап рефлексії – осмислення нового досвіду, формування образу майбутньої професійної діяльності, розвиток установки на самовдосконалення для роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Застосування методу кейс-стаді під час вивчення дисципліни «Інклюзивна освіта» передбачає аналіз реальних ситуацій з проблем освітньої інклюзії, що спонтанно і перманентно виникають у практиці роботи закладу освіти, а також розв'язання різного роду ситуативних завдань, які допомагають зрозуміти фізичні, психологічні, соціальні утруднення, що їх переживає час від часу дитина з особливими потребами. Опишемо декілька ситуативних завдань, які продемонстрували потужний виховний вплив на майбутніх педагогів. «Розмита картинка». Студентам пропонується уявити, що вони в ролі класного керівника повели свій клас на екскурсію. У класі є дитина зі складним порушенням зору і керівнику варто приділити їй трохи більше уваги, ніж іншим учням. Пропонуємо майбутнім педагогам скласти опис місцевості за фотографією, а також описати зображені на ній пам'ятники архітектури (скульптуру, споруду, природний об'єкт). На екрані комп'ютера демонструється звичайне фото місцевості – пейзаж, зображення міської вулиці, парку, споруди – в нормальній чіткості зображення (хороша різкість, контрастність, відсутність фотофільтрів). Студенти складають розгорнутий опис побаченого. Потім демонструється зображення, у якому за допомогою програми Photoshop розмивається картинка – шляхом зменшення різкості, кількості пікселів, накладання різноманітних фільтрів, затемнення. І так декілька разів з усе гіршим і нечітким зображенням. Звісно, студенти відчувають утруднення в описі нечіткого зображення. Таким чином створюється проблемна ситуація, яка занурює майбутніх учителів у світосприйняття дитини з порушенням зору і ставить їм професійний виклик – опиши те, що я не можу побачити чітко і виразно таким чином, щоб я побачив це подумки з усіма подробицями, доступними іншим каналам мого сприйняття.

«Німе кіно». Студентам пропонується переглянути фрагменти художніх відеофільмів, у яких відключено звук. Шляхом спостережень за мімікою, жестами, поведінкою героїв, зміною планів зйомки студенти намагаються відтворити зміст діалогів персонажів і відгадати особливості сюжету фільму. Відчуття такого роду утруднень допомагає студентам відчутти обмеження, що їх мають діти з порушенням слуху, і дібрати прийоми освітньої взаємодії з такою категорією учнів.

«Неслухняні літери». Пропонуємо студентам переглянути відео, де продемонстровано динамічне зображення тексту таким, як його сприймають люди з дислексією. Потім даємо завдання адаптувати текст, складний для сприйняття учнем із дислексією. Це може бути усне пояснення і прояснення змісту, візуалізація за допомогою картинок чи піктограм або створення навчального відео тощо.

Загалом усі пропоновані методи і прийоми практичної підготовки майбутнього вчителя до роботи в інклюзивних класах засновуються на принципах зв'язку теорії з практикою, міждисциплінарного підходу, свідомості і активності здобувачів освіти в навчальному процесі, особистісно-професійного саморозвитку. Практико-орієнтовані форми і методи роботи дозволяють моделювати ситуації квазіпрофесійної діяльності майбутнього педагога інклюзивного закладу освіти, мотивують студентів до самоосвіти і самовдосконалення в професії.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Описані нами форми, методи і прийоми професійної підготовки майбутнього вчителя до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища не претендують на вичерпність і всеохопність, їх перелік щороку розширюється і збагачується новими методичними знахідками, інноваційними технологіями, авторськими методиками роботи з підготовки фахівців освітньої галузі до навчання, виховання і розвитку дітей, які мають особливі освітні потреби.

Перспективою наступної роботи з удосконалення підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти до діяльності в умовах інклюзії визначаємо розроблення циклу тренінгових програм, що формуватимуть навички толерантної взаємодії, командної роботи, уміння використовувати різноманітні технології навчання, виховання й розвитку дітей в інклюзивних закладах освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Альохіна С. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи: резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження. Київ, 2011. 36 с.
- [2] Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. Людинознавчі студії. Серія: «Педагогіка». 2015. Випуск 1/3. С.4–11.
- [3] Волошина О.В. Підготовка майбутніх учителів до навчально-виховної роботи в умовах інклюзивного середовища. Особлива дитина. № 1. 2017. С.31–40.
- [4] Давидюк М.О. Застосування методів занурення і сторітеллінгу під час вивчення дисципліни «Інклюзивна освіта». Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 08-09 листопада 2018 р.). Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. Вип. 1. С. 49–53.
- [5] Демченко І.І. Проблема підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Вісник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2019. № 3. С.172181.
- [6] Джаман Т.В. Проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивної освіти. URL. : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_1/27.pdf.
- [7] Колупаєва А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка: путівник для педагогів: навч.-метод. посіб. Київ: Атопол, 2010. 96 с.
- [8] Кравчук А. О. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання. Нова українська школа: стратегія розвитку особистості: збірник тез доповідей II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (15 лютого 2021 р., Мукачево). Мукачево: Вид-во МДУ, 2021. С.74–76.

- [9] Ленів З.П. Особливості реалізації інклюзії та підготовки відповідних фахівців: проблеми, досвід, перспективи. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. № 28. С.119–123.
- [10] Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Початкова школа. 2001. № 7. С.1–4.
- [11] Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами : прийнята Всесвітньою конференцією щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами : доступ і якість. Саламанка, Іспанія, 7-10 червня 1994 р. URL. : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#text
- [12] Сергійчук О. Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 49. Том 2. С. 163–170.
- [13] Удич З.І. Психолого-педагогічна підготовка учителя до роботи в умовах інклюзивного класу. Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2017. Вип. 2. С.127–128.
- [14] Фіголь Н. А. Інклюзивна компетентність педагога: теоретичний аспект. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Вип. 77. С. 201.
- [15] Чупахіна С. Психолого-педагогічний супровід дитини з ООП: співпраця із сім'єю. Освітній простір України. Науковий журнал ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2015. Вип.6. С.100–104.
- [16] Шевченко Л., Сорочан М. Підготовка майбутніх вихователів до інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2021. С. 440–450.
- [17] Dmitrenko N., Voloshyna O. Training of Prospective Teachers of Foreign Language to Work in Inclusive Classes. Pedagogy, 2018. t. 129, Nr. 1, p. 187–205.

PRACTICAL ASPECTS OF TRAINING THE FUTURE TEACHER TO WORK IN INCLUSIVE CLASSES

Davydiuk Maryna Oleksandrivna

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy, Vocational Education and Educational Institutions' Management

Vinnitsia Mykhailo Kotsubynskyi State Pedagogical University,
Vinnitsia, Ukraine.

ORCID ID 0000-0002-2055-601X

marina_davydyuk@ukr.net

Abstract. The article analyzes the problem of practical training of future teachers to work in an inclusive educational environment. The inadequacy of modern methodological support for institutions of higher pedagogical education regarding the formation of the readiness of future educators to implement the task of inclusive education of children with special educational needs is emphasized. The concepts of 'inclusive competence' and 'readiness to work in an inclusive educational environment' are defined. It is indicated that the activity of a teacher in the conditions of educational inclusion involves the performance of additional professional functions: diagnostic, corrective, reflective, which requires both a theoretical understanding of the content of the practical training of the future teacher and the choice of effective forms and methods of professional education.

The process of professional training of the future teacher to implement the educational process in conditions of inclusion should contain the following components: psychological, methodological, cognitive, behavioural, practical-rehabilitation, methodical. The following methodical ways of working with future teachers are highlighted: cooperation with inclusive educational institutions, modelling situations of quasi-professional activity during practical and laboratory studies in an educational institution, implementation of individual and group creative projects, involvement in social planning at the level of territorial communities and educational institutions.

Effective methods and methods of forming the inclusive competence of future teachers and readiness to work in an inclusive educational environment include the method of immersion in a professional environment, the method of practical problematization of theoretical material, the method of diagnostic observation, the use of storytelling techniques, and project activities. Acquaintance with inclusive educational practices directly in educational institutions helps future teachers not only to immerse themselves in the context of inclusive activities, which includes correctional and rehabilitation aspects, but also to exchange important information and practical experience with fellow students and specialists,

to understand experience of interaction with children who have special needs . Effective in the professional training of future teachers for the implementation of inclusive educational practices is the training of algorithms for observing the game, educational, and creative activities of a special child. The preparation of future teachers to work in an inclusive educational environment involves the use of interactive practice-oriented forms of learning, modelling of various pedagogical situations (through business and role-playing games, training), observation of the educational process in an inclusive educational institution, active inclusion in this process at the stage production practices.

Keywords: inclusive educational environment; methodical support; teacher's professional training; pedagogical situation; storytelling; immersion method; diagnostic observation; interaction.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Alokchina S. Inkliuzivna osvita v Ukraini: zdobutky, problemy ta perspektyvy: reziyume analitychnoho zvytu za rezultatamy kompleksnoho doslidzhennia. (Inclusive education in Ukraine: achievements, problems and prospects: summary of an analytical report based on the results of a comprehensive study) Kyiv, 2011. 36 p. (in Ukrainian).
- [2] Ashytok N. Problemy inkliuzivnoi osvity v Ukraini. (Problems of inclusive education in Ukraine). Liudynoznavchi studii. Serii: «Pedagogika». 2015. Vyp. 1/3. Pp.4–11. (in Ukrainian).
- [3] Voloshyna O.V. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do navchalno-vykhovnoi roboty v umovakh inkliuzivnoho seredovyscha (Preparation of future teachers for educational work in an inclusive environment). Osoblyva dytyna. № 1. 2017. Pp.31–40 (in Ukrainian).
- [4] Davydiuk M.O. Zastosuvannia metodiv zanurennia i storitellinhu pid chas vyvchennia dystsypliny «Inklyuzivna osvita» (Application of immersion and storytelling methods during the study of the discipline "Inclusive education"). Inkliuzivna osvita yak indyvidualna traiektoriia osobystisnoho zrostantia dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy : zbirnyk materialiv II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (m. Vinnytsia, VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, 08-09 lystopada 2018 r.). Vinnytsia : Merkiuri-Podillia, 2018. Vyp. 1. Pp. 49–53 (in Ukrainian).
- [5] Demchenko I.I. Problema pidhotovky maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv do profesiinoi diialnosti v umovakh inkliuzivnoi osvity (The problem of training the future primary school teacher for professional activity in the conditions of inclusive education). Visnyk Umanskoho derzhavnoho pedagogichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny. 2019. № 3. Pp.172–181 (in Ukrainian).
- [6] Dzhaman T.V. Problema pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do roboty v umovakh inkliuzivnoi osvity (The problem of training future primary school teachers to work in the conditions of inclusive education) [Elektronnyi resurs]. URL. : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_1/27.pdf (in Ukrainian).
- [7] Kolupaieva A. Dity z osoblyvymy potrebamy v zahalnoosvitnomu prostori: pochatkova lanka: putivnyk dlia pedahohiv: navch.-metod. posib. (Children with special needs in the general education space: the initial link: a guide for teachers). Kyiv: Atopol, 2010. 96 p. (in Ukrainian).
- [8] Kravchuk A. O. Pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly do roboty v umovakh inkliuzivnoho navchannia. Nova ukrainska shkola: stratehiia rozvytku osobystosti: zbirnyk tez dopovidei II Vseukrainskoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (15 liutoho 2021 r., Mukachevo). (Preparation of the future primary school teacher to work in the conditions of inclusive education). Mukachevo: Vyd-vo MDU, 2021. Pp.74–76 (in Ukrainian).
- [9] Leniv Z.P. Osoblyvosti realizatsii inkliuzii ta pidhotovky vidpovidnykh fakhivtsiv: problemy, dosvid, perspektyvy. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Serii 19. Korektsiina pedagogika ta spetsialna psykholohiia (Features of implementation of inclusion and training of relevant specialists: problems, experience, prospects). 2014. № 28. Pp.119–123 (in Ukrainian).
- [10] Savchenko O. Udoshkonalennia profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv (Improvement of professional training of future primary school teachers). Pochatkova shkola. 2001. № 7. Pp.1–4 (in Ukrainian).
- [11] Salamanska deklaratsiia ta ramky dii shchodo osvity osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy : pryiniata Vsesvitnoiu konferentsiieiu shchodo osvity osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy : dostup i yakist (The Salamanca Declaration and Framework for Action on the Education of Persons with Special Educational Needs: Adopted by the World Conference on the Education of Persons with Special Educational Needs: Access and Quality). Salamanka, Ispaniia, 7-10 chervnia 1994 r. URL. : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#text (in Ukrainian).
- [12] Serhiichuk O. Pidhotovka maibutnoho pedahoha do profesiinoi diialnosti v umovakh inkliuzivnoho osvitnoho seredovyscha (Preparation of the future teacher for professional activity in the conditions of an inclusive educational environment) Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedagogichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Drohobych: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2022. Vyp. 49. Tom 2. Pp. 163–170 (in Ukrainian).

- [13] Udych Z.I. Psykholoho-pedahohichna pidhotovka uchytelia do roboty v umovakh inkliuzyvnoho klasu (Psychological and pedagogical preparation of the teacher to work in the conditions of an inclusive class) Innovatsii partnerskoi vzaiemodii osvity, ekonomiky ta sotsialnoho zakhystu v umovakh inkliuzii ta prahmatychnoi rehabilitatsii sotsiumu: materialy mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf. Kamianets-Podilskyi: «Aksioma», 2017. Vyp. 2. S.127–128 (in Ukrainian).
- [14] Fihol N. A. Inkliuzyvna kompetentnist pedahoha: teoretychnyi aspekt (Inclusive competence of the teacher: theoretical aspect). Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. 2020. Vyp. 77. P. 201 (in Ukrainian).
- [15] Chupakhina S. Psykholoho-pedahohichniy suprovid dytyny z OOP: spivpratsia iz simieiu (Psychological and pedagogical support of a child with OOP: cooperation with the family). Osvitnii prostir Ukrainy. Naukovyi zhurnal DVNZ «Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka. 2015. Vyp.6. Pp.100–104 (in Ukrainian).
- [16] Shevchenko L., Sorochan M. Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do inkliuzyvnoho navchannia v zakladakh doskilnoi osvity (Preparation of future educators for inclusive education in preschool education institutions). Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy. 2021. Vyp. 60. Pp. 440–450 (in Ukrainian).
- [17] Dmitrenko N., Voloshyna O. Training of Prospective Teachers of Foreign Language to Work in Inclusive Classes. Pedagogy, 2018. t. 129, Nr. 1, p. 187–205 (in English).

УДК 378.147:51:371.134:33

DOI: 10.31652/2412-1142-2023-67-120-129

Козяр Михайло Миколайович

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
заслужений працівник освіти України, професор кафедри практичної психології та педагогіки,
Львівський університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна
ORCID ID 000-0001-7068-598X
mykhaylo.kozyar@gmail.com

Савка Ірина Володимирівна

доктор педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів,
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна,
м. Львів, Україна
ORCID ID 0000-0002-3213-0921
savka68@meta.ua

Козловський Юрій Михайлович

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
ORCID ID 0000-0003-1006-0130
yuriy.m.kozlovskiy@lpnu.ua

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті досліджено особливості та провідні тенденції функціонування та розвитку наукової діяльності закладів вищої освіти як багатокомпонентної системи у сучасному освітньо-науковому просторі. Визначено передумови функціонування системи (формування наукового простору; ідентифікація параметрів системи з метою включення їх у відповідні моделі; опис властивості середовища функціонування системи; забезпечення науковця умовами для праці; здатність науковця виконувати даний вид роботи; аналіз внутрішні та зовнішні параметри системи у їх взаємодії тощо). На основі аналізу сутності наукової діяльності виявлено її особливості в закладах вищої освіти: безпосередня участь педагогічних працівників в науково-дослідній роботі;